

Näringsutskottets betänkande

1981/82: 55

över propositioner — 1981/82: 100 (delvis), 1981/82: 165 och 1981/82: 195 — och motioner om konkurrenslagstiftning.

Ärendet

I proposition 1981/82: 165 (handelsdepartementet) har regeringen efter hörande av lagrådet föreslagit riksdagen att antaga förslag till konkurrenslag.

I proposition 1981/82: 195 (handelsdepartementet) har regeringen dels efter hörande av lagrådet föreslagit riksdagen att antaga förslag till

1. lag om ändring i lagen (1970: 417) om marknadsdomstol m. m.,
2. lag om ändring i lagen (1956: 245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden.

3. lag om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385),

4. lag om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar,

5. lag om ändring i CECA-lagen (1972: 762).

dels föreslagit riksdagen att till *Näringsfrihetsombudsmannen* för budgetåret 1982/83 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 5 105 000 kr.

I proposition 1981/82: 100 bilaga 14 (handelsdepartementet) har regeringen föreslagit riksdagen

dels under punkt D 1 (s. 52) att till *Marknadsdomstolen* för budgetåret 1982/83 anvisa ett förslagsanslag av 2 160 000 kr.,

dels under punkt D 3 (s. 56) att till *Statens pris- och kartellnämnd* för budgetåret 1982/83 anvisa ett förslagsanslag av 28 465 000 kr.

Med anledning av propositionerna 1981/82: 165 och 1981/82: 195 har väckts fem motioner. Vidare behandlar utskottet en motion från allmänna motionstiden år 1981, två motioner från allmänna motionstiden år 1982 och ett yrkande i en motion som har väckts med anledning av proposition 1981/82: 118 (småföretagspropositionen). Motionerna redovisas i det följande (s. 2).

Skrivelser har i ärendet inkommit från Svenska bankföreningen, Sveriges industriförbund samt från ST-SPK och SACO/SR-föreningen vid statens pris- och kartellnämnd.

Propositionerna 1981/82: 165 och 1981/82: 195

Det huvudsakliga innehållet i proposition 1981/82: 165 är följande:

Begränsningar av konkurrensen mellan företagen kan ha skadliga ekonomiska verkningar i form av prishöjningar och minskad effektivitet m. m.

För att undanröja sådana verkningar finns f. n. ett särskilt regelsystem, lagen (1953:603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet. Lagen är inriktad på vissa förfaranden som företag vidtar samt på andra konkurrenshinder inom näringslivet. Enligt lagen gäller straffbelagda förbud mot s. k. bruttoprissättning och mot anbudskarteller. Beträffande övriga slag av konkurrensbegränsningar gäller att marknadsdomstolen (MD) genom förhandling med enskilda företag skall söka undanröja skadlig verkan av konkurrensbegränsning. Endast i ett speciellt fall har domstolen tillgång till tvångsmedel mot sådana begränsningar, om förhandlingen inte skulle leda till avsett resultat.

I propositionen föreslås en ny konkurrenslag. Huvudpunkterna är följande.

De straffbelagda förbuden effektiviseras och straffen skärps. MD får möjlighet att vid vite förbjuda olika former av skadliga konkurrensbegränsande förfaranden. Ett system för kontroll av företagsförvärv (fusionskontroll) införs. Förslaget innebär att sådana förvärv skall kunna förbjudas när de ger förvärvaren en dominerande ställning på marknaden eller förstärker förvärvarens redan dominerande ställning. Förutsättningen är då bl. a. att marknadsdominansen ger skadlig verkan. Förhandling i MD mot ett sådant förvärv kan leda till att MD förbjuder det. Om regeringen fastställer beslutet blir det gällande mot förvärvaren.

Den nya konkurrenslagen innebär vidare att det nuvarande systemet görs effektivare, bl. a. genom en möjlighet för MD att meddela interimistiska beslut om förbud. Till skillnad mot vad som gäller f. n. kommer lagen att omfatta också fast egendom.

De nya reglerna är avsedda att träda i kraft den 1 januari 1983.

Proposition 1981/82: 195 innehåller i huvudsak följande:

I propositionen läggs bl. a. fram förslag till följdändringar med anledning av förslaget i proposition 1981/82: 165 till ny konkurrenslag.

Ändringarna avser bl. a. lagen (1970:417) om marknadsdomstol m. m. och lagen (1956:245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden. Förutom annat föreslås möjlighet för marknadsdomstolen att meddela s. k. mellandom i konkurrensärenden. Vidare vidgas möjligheten att med stöd av uppgiftsskyldighetslagen skaffa in uppgifter rörande konkurrensbegränsningar med verkningar på utländska marknader.

De föreslagna lagändringarna avses träda i kraft den 1 januari 1983, dvs. samtidigt som den nya konkurrenslagen.

Vidare anmäls vissa resursfrågor, bl. a. om anslag till näringsfrihetsombudsmannen för budgetåret 1982/83.

Lagförslagen återfinns i proposition 1981/82: 165 på s. 3-9 och i proposition 1981/82: 195 på s. 2-9.

Motionerna

Yrkanden

De motioner som väckts med anledning av propositionerna 1981/82: 165 och 1981/82: 195 är

1981/82: 2440 av Gösta Bohman m. fl. (m), vari hemställs att riksdagen, med godkännande av propositionen i övrigt, avslår förslaget till ny konkurrenslag i den del lagförslaget innefattar införandet av särskilda bestämmelser om kontroll av förvärv av företag.

1981/82: 2444 av Gösta Bohman m. fl. (m), vari hemställs

1. att riksdagen avslår proposition 1981/82: 195 i de delar lagförslagen i propositionen utgör en följd av förslaget i proposition 1981/82: 165 om införandet av bestämmelser om s. k. fusionskontroll.

2. att riksdagen till Näringsfrihetsombudsmannen för budgetåret 1982/83 under elfte huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 3 905 000 kr.,

1981/82: 2461 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställs att riksdagen antar följande förslag till ändring i proposition 1981/82: 165:

§ 2

Propositionens förslag

Propositionens förslag

Om en konkurrensbegränsning har skadlig verkan inom landet, kan marknadsdomstolen för att förhindra sådan verkan besluta om åtgärder enligt denna lag. En sådan åtgärd får riktas mot en näringsidkare som föranleder den skadliga verkan.

Med skadlig verkan förstås att konkurrensbegränsningen på ett sätt som är otillbörligt från allmän synpunkt

1. påverkar prisbildningen.
2. hämmar effektiviteten inom näringslivet eller
3. försvårar eller hindrar annans näringsutövning.

Motionärernas förslag

Motionärernas förslag

Om en konkurrensbegränsning har skadlig verkan inom landet, kan marknadsdomstolen för att förhindra sådan verkan besluta om åtgärder enligt denna lag. En sådan åtgärd får riktas mot en näringsidkare som föranleder den skadliga verkan.

Med skadlig verkan förstås att konkurrensbegränsningen på ett sätt som är otillbörligt från allmän synpunkt

1. påverkar prisbildningen
2. hämmar effektiviteten inom näringslivet eller
3. försvårar eller hindrar annans näringsutövning,
4. är till skada för sysselsättningen eller åsidosätter berörda arbetstagare eller kommuners intressen.

Priskartellförbud

13 a § Näringsidkare får inte

1. ingå eller tillämpa avtal eller eljest samverka eller samråda med

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

annan näringsidkare i samma säljled om bestämmandet av pris eller rabatt, som skall tillämpas vid försäljning av vara inom landet,

2. eljest söka förmå annan näringsidkare i samma säljled att på visst sätt bestämma pris eller rabatt, som näringsidkaren skall tillämpa vid sådan försäljning.

Vid tillämpning av första stycket skall med försäljning av vara jämsättas tillhandahållande av tjänst eller annan nytthet.

Första stycket gäller ej, om det förfarande som är i fråga

1. avser samarbete om pris eller rabatt som endast är vägledande, under förutsättning att samarbetet redovisas genom uppgift till myndighet som avses i lagen (1956:245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden eller anges öppet på annat sätt, eller

2. har sin grund i att flera näringsidkare tillhandahåller vara, tjänst eller annan nytthet, genom särskild juridisk person eller eljest gemensamt.

Marknadsdelningsförbud

13 b § Näringsidkare får inte

1. ingå eller tillämpa avtal eller eljest samverka eller samråda med annan näringsidkare i samma säljled om delning av tillverkning eller försäljning av vara inom landet i kvoter eller på geografisk grund eller i fråga om kunder,

2. eljest söka förmå annan näringsidkare i samma säljled till sådan delning.

Vid tillämpning av första stycket skall med försäljning av vara jämsättas tillhandahållande av tjänst eller annan nytthet.

1981/82: 2468 av Ingvar Svanberg m. fl. (s), vari föreslås

1. att riksdagen beslutar att anslaget till näringsfrihetsombudsmannen för budgetåret 1982/83 höjs med 1 200 000 kr. i förhållande till budgetpropositionens förslag.

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om den prisreglerande verksamheten.

1981/82: 2479 av Ingvar Svanberg m. fl. (s), vari hemställs

1. att handläggningstiden i ärenden om företagsförvärv förkortas i enlighet med vad som anförts i motionen.

2. att riksdagen ger regeringen till känna vad som anförts i motionen om näringsfrihetsombudsmannens beredning av ärenden rörande företagsförvärv.

Den med anledning av proposition 1981/82: 118 väckta motionen är

1981/82: 2312 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari, såvitt här är i fråga, hemställs (5) att riksdagen hos regeringen begär utredning och förslag till förändringar i kartellagstiftningen med syfte att vid bojkotter och repressalier ålägga dem som tillämpar sådana åtgärder den huvudsakliga bevisbördan.

Den under allmänna motionstiden år 1981 väckta motionen är

1980/81: 1045 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställs att riksdagen hos regeringen hemställer att lagförslag snarast framläggs som möjliggör ingripanden mot företags förvärv med förbud eller åläggande.

De under allmänna motionstiden år 1982 väckta motionerna är

1981/82: 828 av Ingvar Svanberg m. fl. (s), vari hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär ett program för skärpt priskontroll i branscher där konkurrensen är starkt begränsad,

2. att riksdagen beslutar att anslaget till statens pris- och kartellnämnd i förhållande till regeringens förslag bör höjas med 2 000 000 kr. till 30 465 000 kr. för budgetåret 1982/83,

1981/82: 1058 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställs att riksdagen med ändring av proposition 1981/82: 100 bilaga 14 punkt D 3 anvisar ett med 739 000 kr. i förhållande till regeringens förslag förhöjt belopp.

Motivering

Kontroll av företagsförvärv

I den under allmänna motionstiden år 1981 väckta motion 1980/81: 1045 (vpk) redovisas kortfattat konkurrensutredningens förslag till regler för prövning av företagsförvärv. Motionärerna konstaterar att antalet fusioner ökat kraftigt under senare år. Under åren 1946—1971 redovisades sammanlagt ca 3 500 sammanslagningar av företag, medan under åren 1969—1978 ca 5 200 fusioner registrerades. Dessa berörde 525 000 anställda. Utvecklingen sedan utredningens betänkande lades fram har enligt motionärerna ytterligare understrukt behovet av en lagstiftning som ger regeringen möjlighet att ingripa med förbud eller åläggande. Motionärerna anser att en lagstiftning av denna innebörd bör genomföras.

Yrkandet i motion 1981/82: 2440 (m) om att förslaget till konkurrenslag skall avslås såvitt avser bestämmelserna om fusionskontroll motiveras i

huvudsak på följande vis. Regler om fusionskontroll är en nyhet i svensk rätt. Konkurrensutredningens förslag om införande av sådan kontroll möttes av stark kritik under remissbehandlingen både från näringslivshåll och från de statliga remissorgan som närmast har att följa näringslivets utveckling, nämligen kommerskollegium och statens industriverk. En väl fungerande marknadsekonomi förutsätter att fri konkurrens råder. Näringsfrihet, etableringsfrihet och fri internationell handel inom varu- och tjänsteområdena innebär att tendensen till konkurrensbegränsningar motverkas. Olika regleringar inom en konkurrenslagstiftning kan i sig själva komma att motverka konkurrens genom att företagandet ytterligare försvåras. Byråkratiska regler om förbud mot företagsförvärv kan höra till denna kategori. Det är över huvud taget tveksamt om det finns behov av regler om fusionskontroll. Den nuvarande lagstiftningen mot konkurrensbegränsning har i stort sett fungerat väl. Även om fusioner inte kunnat förbjudas med stöd av konkurrensbegränsningslagen har det funnits möjligheter för regeringen att ingripa och i praktiken möjliggöra sådana, då med stöd av andra bestämmelser. — Förslaget om fusionskontroll bygger på tanken att en förhandsbedömning av fusionens skadlighet skall kunna göras. Det är emellertid mycket svårt att dra några slutsatser härom i förväg. — Förekomsten av en fusionskontroll skulle kunna inverka menligt på de fortgående rationaliseringsåtgärderna i näringslivet. Sådana åtgärder är nödvändiga för att vi skall kunna bibehålla vår internationella konkurrenskraft. För att kunna hävda sig på den internationella marknaden måste svenska företag ofta vara av en storlek som gör dem dominerande på den lilla svenska marknaden. Härtill kommer den rättsosäkerhet som följer av fusionskontroll, bl. a. genom att de anställda drabbas av osäkerhet rörande ägandeförhållandena på deras arbetsplats. Lagrådet har bl. a. hänvisat till dessa problem i sitt yttrande. Lagrådet har särskilt tryckt på de problem som kan uppkomma för bl. a. tredje man som köpare av ett företag när han inte vet om han fullt kan disponera över den egendom som ingår i köpet. Det måste vara en angelägen strävan att det inte införs en ny lagstiftning som inte är påkallad av starka allmänna eller enskilda intressen. Sådana intressen har inte visats föreligga, anser motionärerna.

I den del av motion 1981/82:2461 (vpk) som avser fusionskontroll erinrar motionärerna om att konkurrensutredningen föreslog att man med stöd av konkurrenslagen skulle kunna ingripa mot företagsförvärv då sysselsättningen eller berörda arbetstagares och kommuners intressen var satta åt sidan. Motionärerna anser att en bestämmelse av denna innebörd bör införas i konkurrenslagen.

Vissa förslag rörande handläggningen av ärenden om fusionskontroll läggs fram i motion 1981/82:2479 (s). Motionärerna anser att de tidsfrister för handläggningen av sådana ärenden som anges i lagförslaget är oacceptabelt långa, vare sig man ser det från de inblandade företagens eller de anställdas synpunkt. I motionen föreslås att maximitiden för förvärvsärenden

denas handläggning förkortas, för marknadsdomstolens del till tre månader och för regeringens del till en månad. Vidare anser motionärerna att, vid sidan av konkurrensbegränsningsaspekterna, andra övergripande synpunkter på frågan om skadligheten av ett visst företagsförvärv bör komma in så tidigt som möjligt i beslutsunderlaget. Riksdagen föreslås därför ge regeringen till känna att näringsfrihetsombudsmannen i förekommande fall bör inhämta yttrande från myndigheter som kan lämna upplysningar av näringspolitiskt intresse, exempelvis statens industriverk.

Straffbelagda konkurrensbegränsningar

I motion 1981/82:2461 (vpk) föreslås bl. a. att konkurrensutredningens förslag om priskartellförbud och marknadsdelningsförbud inarbetas i lagtexten. Ett priskartellförbud anges vara nödvändigt såsom medel att komma åt otillbörlig prissättning. Marknadsdelningsförbud bör införas som ett instrument att motverka konkurrensbegränsningar vid sidan av rena monopoliseringssträvanden.

Bevisbördan i ärenden om konkurrensbegränsning

De i motion 1981/82:2312 (vpk) föreslagna ändringarna i "kartellagstiftningen" motiverar motionärerna med att åtgärder för ett förstärkt skydd mot repressalier från storföretag måste vara en viktig del av småföretagspolitiken. Stora företag anges genom hot, trakasserier, leveransvägran, processer m. m. kunna befästa sin övermakt gentemot de småföretag som de upplever som irriterande. Kartellagstiftningen bör utvidgas så, att dylika stridsåtgärder kan kontrolleras och beivras, anser motionärerna. Utvidgningen föreslås ske på det viset, att den som vidtar den konkurrensbegränsande åtgärden åläggs den huvudsakliga bevisbördan.

NO:s resurser för fusionskontroll

I motion 1981/82:2444 (m) påpekas att proposition 1981/82:195 innehåller vissa förslag som bygger på förutsättningen att fusionskontroll införs. Dit hör bl. a. förslagen om en ökning av antalet ledamöter i marknadsdomstolen och om en förstärkning av näringsfrihetsombudsmannens kansliresurser. Som en följd av moderata samlingspartiets ställningstagande till fusionskontroll anser motionärerna att nämnda förslag inte bör genomföras. För näringsfrihetsombudsmannens vidkommande föreslås ett i princip oförändrat anslag.

Priskontroll och prisövervakning

I motion 1981/82:828 (s) anföras att prisövervakning och priskontroll fortfarande är av stort värde som medel i kampen mot inflationen. Statens pris- och kartellnämnd (SPK) har i dag av statsmakterna ålagts en prisövervakning inom varu- och tjänsteområden, som omfattar 60% av den totala privata konsumtionen. Vidare har SPK under de senaste åren verkställt en

del utredningar om konkurrensbegränsande åtgärder inom näringslivet och handeln. Det är enligt motionärerna viktigt att dessa utredningar nu sammanställs och att ett program skisseras för verksamheten med prisövervakning och priskontroll i sådana branscher där konkurrensen är mycket begränsad. Under flera år har SPK planerat och förberett en ökad priskontroll på boendeområdet. Det gäller prisövervakning av byggmaterialindustrin och distribution av byggnadsmateriel samt av byggnadsverksamhet och en sådan entreprenörverksamhet som hör till byggandet. Med hänsyn till att boendekostnaderna fortfarande stiger snabbare än övriga levnadsomkostnader bör SPK enligt motionärerna nu få resurser att genomföra den planerade prisövervakningen. Kostnaden härför kan beräknas till 1,4 milj. kr. Mot bakgrund av de neddragningar av anslagen som SPK fått vidkännas under senare år bör någon tvåprocentig minskning av anslaget för budgetåret 1982/83 inte göras, om SPK skall kunna fullgöra sina åligganden, hävdar motionärerna.

SPK:s situation behandlas även i motion 1981/82: 2476 (s). Motionärerna påpekar att regeringen i proposition 1981/82: 195 redovisat vissa beräkningar angående näringsfrihetsombudsmannens medelsbehov m. m. Regeringen önskar finansiera de 10 nya tjänsterna hos näringsfrihetsombudsmannen med en motsvarande neddragning av SPK:s resurser för extra personal för prisreglerande åtgärder. Härutöver vill regeringen använda 0,5 milj. kr. av verkets medel för en uppdatering av verkets marknadsregister. Enligt regeringens förslag skulle, räknat på helår, ca 2,2 milj. kr. därigenom undandras SPK:s prisreglerande och prisövervakande verksamhet. Detta motsvarar enligt motionärerna kostnaden för 10–15 tjänster. Motionärerna kan inte godta att regeringen på detta sätt slår sönder möjligheterna till direkta insatser på prisområdet. De kräver att verkets medelstillgång för den prisreglerande verksamheten inte skall inskränkas ytterligare. I konsekvens härmed föreslår de att anslaget till näringsfrihetsombudsmannen skall höjas med 1 200 000 kr. jämfört med förslaget i budgetpropositionen, och de menar att detta inte bör gå ut över SPK:s anslag. De anser vidare att riksdagen bör uttala att inte heller de arbetsuppgifter som SPK åläggs beträffande marknadsregistret skall föranleda någon minskning av resurstilldelningen för prisregleringsverksamheten.

Även vänsterpartiet kommunisterna anser, enligt vad som anförs i motion 1981/82: 1058, att någon tvåprocentig neddragning av SPK:s anslag inte bör komma till stånd. De hänvisar till att SPK anfört att en sådan minskning skulle motsvara en vakanshållning av ytterligare fem tjänster. Detta skulle gå ut över prisövervakningen. Motionärerna anser att det är viktigt att SPK har möjlighet att fullgöra sina uppgifter när det gäller prispolitiken. De menar att det slopade prisstoppet i stället borde resultera i en ökad anmälningsplikt och en ökad prisövervakning i syfte att skydda konsumenternas ekonomi.

Utskottet

Inledning

Under framför allt de senaste årtiondena har näringslivet både i Sverige och utomlands utvecklats mot större företagsenheter. Drivkraften har i regel varit krav på högre effektivitet och i många fall också en hårdare konkurrens från utlandet. Utvecklingen mot större koncentration har möjliggjort en betydande produktionsökning, samtidigt som utrymmet för konkurrens har minskat. Konkurrenspolitikens uppgift är främst att motverka att från allmän synpunkt negativa följder uppkommer som en följd av konkurrensbegränsande åtgärder inom näringslivet. Sådana konkurrensbegränsningar kan innebära att företagen på en marknad samarbetar i stället för att konkurrera eller att ett eller flera företag hindrar andra från att konkurrera på lika villkor. Konkurrensbegränsningen kan ta sig former som prissamverkan, marknadsdelning och prisdiskriminering.

När begränsningar har negativa ekonomiska följder för konsumenterna har samhället ett intresse av att gripa in för att få bort konkurrenshindren och därmed främja den önskvärda konkurrensen. Ett regelsystem som reglerar sådana ingripanden finns i lagen (1953:603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet.

I motioner till bl. a. 1974 års riksdag fördes fram önskemål om en översyn av konkurrenslagstiftningen i moderniserande och skärpande riktning. Förutom annat gällde önskemålen möjligheter till offentlig insyn och kontroll beträffande sammanslagningar av företag. Näringsutskottet anförde (NU 1974: 10) bl. a. att det, sedan riksdagen senast hade behandlat frågan, hade kommit fram material som kunde anses tala för att konkurrenslagstiftningen gjordes effektivare. Riksdagen ansåg att konkurrenslagstiftningen borde utredas.

Den med anledning härav tillsatta konkurrensutredningen överlämnade i januari 1978 betänkandet (SOU 1978:9) Ny konkurrensbegränsningslag. Betänkandet remissbehandlades och har, tillsammans med bl. a. de synpunkter som framförts vid remissbehandlingen, legat till grund för föreliggande propositioner.

Gällande ordning

Lagen (1953: 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet, konkurrensbegränsningslagen (KBL), bygger på grundtanken att fri konkurrens och fri näringsutövning har övervägande positiva verkningar genom att bidra till effektivitet och utvecklingsförmåga inom näringslivet. Vad lagen kan användas mot är företagens egna åtgärder om dessa begränsar konkurrensen och samtidigt är av skadlig verkan. För att skadlig verkan skall föreligga krävs (1) att en konkurrensbegränsning föreligger, (2) att denna påverkar prisbildningen i höjande riktning, hämmar verkningsförmågan inom näringslivet eller försvårar eller hindrar annans

näringsutövning, och (3) att denna verkan är otillbörlig från allmän synpunkt.

KBL bygger på två principer för samhällsingripanden mot konkurrensbegränsningar, förbudsprincipen och missbruksprincipen.

Förbudsprincipen innebär att sådana förfaranden, som anses i allmänhet ha skadlig verkan, preciseras och förbjuds generellt i en författning, oftast vid straffansvar (kriminalisering). Detta innebär alltså att förfarandet alltid är otillåtet för envar i den kategori som förbudet riktar sig till.

KBL har två straffsanktionerade förbud, bruttoprisförbudet och anbudskartellförbudet. Bruttoprisförbudet tar sikte på den situationen att en leverantör söker bestämma vilket pris hans återförsäljare skall ta ut vid vidareförsäljning. Syftet med förbudet är att undanröja detta hinder för en från allmän synpunkt eftersträvarsvärd priskonkurrens. Anbudskartellförbudet har tillkommit för att hindra organiserad samverkan mellan anbudsgivare vid anbudstävlingar. Sådan samverkan har ansetts särskilt skadlig mot bakgrund av anbudsförfarandets syfte att driva fram en hård, prispressad konkurrens.

Missbruksprincipen innebär att en kriminalisering inte har skett men att lagstiftaren har gett samhällsorgan en befogenhet att gripa in mot ett enskilt företag när det konstateras att detta framkallar skadlig verkan av en konkurrensbegränsning. Syftet med ingripandet, som riktas enbart mot det berörda företaget, är att för framtiden undanröja sådan verkan.

I sak innebär lagen på denna punkt att marknadsdomstolen på talan av näringsfrihetsombudsmannen vid en rättegång prövar om en konkurrensbegränsning föreligger och om denna medför skadlig verkan. Konstaterar domstolen att så är fallet skall den genom förhandling med företagen försöka undanröja denna verkan. Detta är alltså ett försök att få företaget att vidta frivillig rättelse.

Om domstolen misslyckas och skadlig verkan kvarstår efter förhandling har den endast i en situation tillgång till tvångsmedel. I fall av prisdiskriminering eller säljvägran får domstolen sålunda vid vite förelägga en företagare att sälja varor till annat företag på villkor som motsvarar vad han erbjuder andra. I andra fall har domstolen ingen annan möjlighet att få en ändring till stånd än att göra anmälan till regeringen.

Propositionerna

Förslaget i proposition 1981/82: 165 bygger i viktiga delar på grundläggande element i nuvarande konkurrenslagstiftningen. Det centrala begreppet skadlig verkan bibehålls sålunda som förutsättning för ingripande mot konkurrensbegränsningar. Möjligheterna till ingripande vidgas dock påtagligt. Vidare införs som en principiell nyhet regler om fusionskontroll. Regeringsförslaget syftar därutöver allmänt till en effektivisering av det nuvarande systemet. Huvudpunkterna är följande.

I linje med konkurrensutredningens förslag utvidgas de nuvarande

straffbelagda förbuden mot bruttoprissättning och anbudskarteller. Vidare skärps straffen. Konkurrentutredningen hade föreslagit nya straffbelagda förbud, nämligen mot priskarteller och marknadsdelningskarteller. Sådana förbud införs inte. Skälet är bl. a. att utredningsförslaget inte tillfredsställande avgränsar de kriminaliserade områdena.

Ett system för *kontroll av företagsförvärv* (fusionskontroll) införs som en principiell nyhet. Förslaget täcker förvärv av företag som driver verksamhet i Sverige. Som företagsförvärv räknas också bl. a. förvärv av aktier, rörelse eller del av rörelse. Om en näringsidkare genom att göra ett företagsförvärv får en dominerande ställning på en marknad eller förstärker en redan dominerande ställning och detta leder till från allmän synpunkt skadliga verkningar, skall marknadsdomstolen söka förhindra den skadliga verkan genom förhandling. I sista hand kan domstolen förbjuda förvärvet, om saken är av särskild vikt från allmän synpunkt. Beslutet blir gällande mot näringsidkaren endast om regeringen fastställer det. Beslutet skall av domstolen omedelbart underställas regeringen för prövning av fastställelsefrågan. Någon generell anmälningsplikt avseende företagsförvärv föreslås inte. Däremot kan näringsfrihetsombudsmannen ålägga t. ex. särskilt förvärvsintensiva företag och stora företag att anmäla förvärv. Från det att näringsfrihetsombudsmannen har beslutat granska ett förvärv har han tre månader på sig att bestämma om han vill föra förvärvsfrågan till marknadsdomstolen för prövning. Domstolen skall besluta inom sex månader. Även för regeringens avgörande finns en tidsgräns, nämligen tre månader. De nu nämnda fristerna kan förlängas, om synnerliga skäl föreligger.

Marknadsdomstolen får befogenhet att *vid vite förbjuda* varje form av avtal, avtalsvillkor eller annat konkurrensbegränsande förfarande, om detta konstateras föra med sig skadlig verkan. Som förut har nämnts finns i dag tillgång till sådan sanktion endast i fråga om säljvägran och prisdiskriminering. Det nuvarande systemet att domstolen skall söka finna lösningar förhandlingsvägen bibehålls delvis. Domstolen skall söka undanröja den skadliga verkan genom förhandling, om inte omständigheterna talar mot detta.

Marknadsdomstolen skall kunna meddela s. k. *interimistiska förbud*, alltså beslut som gäller för tiden intill dess domstolen har hunnit ta slutlig ställning i ett ärende. Sådana interimistiska förbudsbeslut kan avse såväl planerade företagsförvärv som andra företagsåtgärder. Näringsfrihetsombudsmannen får befogenhet att utfärda *förbudsförelägganden* m. m., som gäller om det berörda företaget godkänner det.

Till skillnad mot nuvarande konkurrenslagstiftning föreslås att den nya lagen skall omfatta också *fast egendom*. I propositionen tas upp olika processuella frågor och föreslås bl. a. som en nyhet att marknadsdomstolen särskilt skall kunna pröva frågan om skadlig verkan föreligger till följd av en viss konkurrensbegränsning. En sådan s. k. *mellandom* innebär att frågan om ingripande avgörs senare av domstolen.

I proposition 1981/82: 195 föreslås som en nyhet att regeringen efter framställning av näringsfrihetsombudsmannen skall kunna besluta att den s. k. uppgiftsskyldighetslagen i visst fall skall få användas för inhämtande av uppgifter om *internationella karteller* eller andra konkurrensbegränsningar som kan ha verkningar utanför Sverige.

Allmänna överväganden

Den nuvarande lagstiftningen om konkurrensbegränsning är i sina huvuddrag nästan 30 år gammal. I skilda sammanhang har önskemål framförts om en översyn av lagstiftningen i moderniserande riktning, bl. a. av riksdagen år 1974. Det framlagda förslaget till konkurrenslag innebär enligt utskottets mening därför en välkommen och välbehövlig anpassning av konkurrenslagstiftningen till moderna förhållanden. En huvuduppgift för konkurrenspolitiken har som framgått av det föregående ansetts vara att motverka sådana negativa följder för samhället som kan uppstå till följd av konkurrensbegränsningar. Utskottet delar handelsministerns uppfattning (prop. s. 29) att detta även fortsättningsvis bör vara ett mål för en konkurrenspolitik i vid mening. Att det framlagda lagförslaget sakligt sett i stora delar överensstämmer med gällande rätt är därför naturligt.

Utskottet delar uppfattningen att begreppet skadlig verkan bör bibehållas som förutsättning för ingripande mot konkurrensbegränsningar. Utskottet anser det även vara värdefullt att utrymmet för straffbelagda förbud ökas. Härvidlag vill utskottet särskilt framhålla betydelsen av att det nuvarande anbudskartellförbudet effektiviseras. Detta sker genom att till den förbjudna kategorin hänförs förfaranden som innebär att företagen i samförstånd iakttar vissa handlingsmönster, som – utan att vara preciserade i avtal – generellt får till verkan att grunden för anbudsförfarandet väsentligt rubbats. En annan fördel med förslaget är att marknadsdomstolen får möjlighet att vid vite förbjuda konkurrensbegränsande beteenden.

Sammanfattningsvis konstaterar utskottet att proposition 1981/82: 165 innehåller många angelägna reformförslag, som utskottet i sin helhet kan ställa sig bakom. I vissa avseenden råder dock inom utskottet delade meningar avseende de framlagda lagförslagen. Detta gäller framför allt i fråga om förslaget till s. k. fusionskontroll. Utskottet kommer i det följande att behandla propositionen i de delar som berörs av motionsyrkanden och i övrigt i den mån utskottet funnit anledning att närmare kommentera de framställda förslagen.

Straffbelagda konkurrensbegränsningar

Vänsterpartiet kommunisterna föreslår i motion 1981/82: 2461 att två nya straffbelagda förbud skall föras in i konkurrenslagstiftningen. Dessa förbud avser priskarteller och marknadsdelningskarteller. Motionärerna hänvisar till att också konkurrensutredningen föreslog detta. Vissa undantag föreslås i motionen från förbudet. Ett undantag avser – under vissa förutsätt-

ningar — samarbete om pris eller rabatt som endast är vägledande. Ett annat gäller förfaranden som har sin grund i att flera näringsidkare tillhandahåller vara, tjänst eller annan nytthet genom särskild juridisk person eller annars gemensamt.

I propositionen avvisas tanken på en kriminalisering av priskarteller och marknadsdelningskarteller. I den mån sådana karteller har skadlig verkan får de angripas med stöd av missbruksbestämmelserna. Föredragande statsrådet redovisar utförligt skälen till detta ställningstagande i propositionen (s. 135—138). Utskottet hänvisar härtill. Utskottet vill särskilt peka på att ett dilemma är att — om en kriminalisering skall få tillräcklig effekt mot sådana konkurrensbegränsande förfaranden som helt allmänt betecknas som prissamverkan och marknadsdelning — stadgandet får en mycket generell avfattning och en bredd som straffbelägger också sådant som inte har skadlig verkan. Därmed uppstår betydande tolkningsproblem när det gäller förbudets yttergränser. Utskottet vill till det anförda lägga att förslaget i propositionen i övrigt dock ger ökade möjligheter att ingripa mot bl. a. de nu aktuella kartellerna. Utskottet vill här hänvisa till de nya bestämmelserna om möjligheten för marknadsdomstolen att vid vite i det enskilda fallet förbjuda priskarteller och marknadsdelningskarteller samt meddela interimistiska beslut när skadlig verkan konstaterats.

På grund av det anförda avstyrker utskottet motion 1981/82: 2461 (vpk) i denna del.

Bevisbördan i ärenden enligt konkurrenslagen

I det här aktuella yrkandet i motion 1981/82: 2312 (vpk) föreslås att en regel införs i konkurrenslagstiftningen av innebörd att den som i konkurrensbegränsande syfte använder sig av bojkotter, repressalier m.m. skall ha bevisbördan för åtgärdens oskadlighet.

När det gäller bevisningen i ärenden enligt marknadsföringslagen och konkurrensbegränsningslagen, alltså ärenden i marknadsdomstolen, är — liksom i tvistemål i allmänhet — principen om s. k. fri bevisprövning tillämplig. Av detta följer dels att alla kunskapskällor får användas för att få fram sanningen (fri bevisföring), dels att domstolen obundet bestämmer bevisvärdet av den framlagda bevisningen (fri bevisvärdering). Det har överlämnats åt marknadsdomstolen att utforma principerna för vilka krav som bör ställas på bevisningens styrka. I propositionen föreslås att motsvarande ordning även skall gälla för ärenden som handläggs enligt den nya konkurrenslagen (prop. s. 223). Utskottet kan helt instämma i detta. Det kan tilläggas att konkurrensutredningen på sin tid övervägde att, som alternativ till ett förbud, införa en regel om s. k. omvänd bevisbörda vid tillämpning av missbruksprincipen när det gällde prisdiskriminerande åtgärder. Utredningen avvisade emellertid tanken och anförde bl. a. (betänkandet s. 235) att den antydda bestämmelsen i praktiken framstod som detsamma som ett förbud. Den innebar nämligen ett krav på bevisning om

att varje form av skadlighet saknas, ett krav som i praktiken knappast kan uppfyllas. En sådan regel tedde sig enligt utredningen inte lämplig i det system som i Sverige vuxit fram på konkurrensbegränsningsområdet.

Utskottet avstyrker med det anförda motion 1981/82: 2312 (vpk) såvitt här är i fråga.

Särskilda bestämmelser om företagsförvärv (fusionskontroll)

En av hörnstenarna i förslaget till konkurrenslag utgörs av de nya reglerna om kontroll av företagsförvärv, s. k. fusionskontroll. Bestämmelserna innebär i korthet följande.

Om en näringsidkare genom att förvärva ett annat företag får en dominerande ställning på marknaden för en vara, tjänst eller annan nytthet eller förstärker en redan dominerande ställning, och skadlig verkan uppkommer genom åtgärden, skall marknadsdomstolen söka förhindra den skadliga verkan genom förhandling. Är saken av särskild vikt från allmän synpunkt kan domstolen förbjuda förvärvet. En förutsättning för ett förbud är dock att domstolen finner att det är olämpligt eller otillräckligt med mindre långtgående förbud eller ålägganden (jfr 3 §).

Ett beslut om förbud (eller åläggande) gäller mot näringsidkaren endast om det fastställs av regeringen. Förvärvet blir i sådant fall ogiltigt. Ärendet kan också av regeringen överlämnas till marknadsdomstolen för förnyad prövning.

Såsom företagsförvärv räknas, förutom fusioner, även förvärv av aktier, andel i handelsbolag, rörelse eller del av rörelse. Det bör dock observeras att förbud inte får meddelas i fråga om förvärv av aktier som skett på Stockholms fondbörs (eller på exekutiv auktion). I stället får marknadsdomstolen ålägga näringsidkaren att avhända sig aktierna (eller egendomen). Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att 11 § andra stycket förslaget till lag om utländska förvärv av svenska företag m. m. (prop. 1981/82: 135) innehåller en liknande bestämmelse. I bestämmelsen regleras alltså det fallet att ett utländskt företag på Stockholms fondbörs förvärvar fria aktier i ett svenskt företag. Utskottet har i sitt betänkande (NU 1981/82: 56) med anledning av nämnda proposition uttalat sig närmare angående innebörden av uttrycket [att förvärvet] "skett på Stockholms fondbörs". Utskottet har därvid konstaterat att till sådana förvärv skall räknas även aktieförvärv som förmedlats av fondkommissionär i eller utanför själva börshuset och som av denne efteranmälts till börsen enligt särskilda bestämmelser därom. Motsvarande ordning bör självfallet gälla i fråga om aktieförvärv som skall bedömas enligt konkurrenslagen.

Förslaget om fusionskontroll har föranlett flera motionsyrkanden. I motion 1981/82: 2440 (m) föreslås att proposition 1981/82: 165 skall avslås i denna del. I motion 1981/82: 2479 (s) föreslås vissa ändringar i lagförslaget när det gäller handläggningen av ärenden om fusionskontroll. Vänsterpartiet kommunisterna lägger i motionerna 1981/82: 2312 och 1981/82: 2461

fram förslag dels om bevisbördan i fusionskontrollärenden, dels om en utvidgning av rekvisiten för skadlig verkan i sådana ärenden. Motionernas innehåll har redovisats ovan på s. 5–7.

Utskottet vill inledningsvis understryka att företagsförvärv sedda från samhällets synpunkt kan ha både fördelar och nackdelar. Enligt utskottets mening medför företagsförvärv dock oftast positiva verkningar för samhället genom t. ex. förbättrad effektivitet, rationellare marknadsstruktur, möjlighet till snabbare teknisk utveckling och bättre konkurrensförmåga gentemot bl. a. utlandet. Om det sammanslagna företaget ökar sin styrka kan dessutom konkurrenssituationen på marknaden förbättras. Å andra sidan medför sådana förvärv ibland olika olägenheter för samhället. Dessa kan vara av olika slag. Förvärven kan leda till olämpliga konkurrensbegränsningar och till en från industripolitisk synpunkt icke önskvärd strukturomvandling. De kan vidare ha negativa verkningar på sysselsättningen eller medföra andra nackdelar för anställda och kommuner.

F. n. saknas det lagliga förutsättningar för att med stöd av KBL ta upp en förhandling med en förvärvare av aktier i ett konkurrerande företag i syfte att förmå denne att sälja aktierna (jfr beslut av marknadsdomstolen den 9 juni 1981). Detta innebär självfallet inte att samhället saknar medel att påverka koncentrationsprocessen. Särskilda typer av företagsförvärv kan prövas enligt lagen (1916:156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom m. m. (jfr prop. 1981/82:135). Nyetableringar och förvärv som görs av svenska företag utomlands kan i viss mån kontrolleras inom ramen för valutalagstiftningen. Reglerna om dispens från realisationsvinstbeskattning är av viss betydelse i sammanhanget, liksom möjligheterna för staten att dirigera regionalpolitiska stöd och för de anställda att utöva inflytande enligt medbestämmandelagstiftningen.

Utskottet delar emellertid föredragande statsrådets uppfattning att de nuvarande möjligheterna att gripa in mot företagsförvärv som allvarligt skadar konkurrensen är klart otillräckliga och att det därför finns behov av regler mot sådana förvärv. Visserligen torde antalet ingripanden med stöd av de föreslagna reglerna om förvärvskontroll bli ganska fåtaliga bl. a. med hänsyn till att den svenska marknaden är relativt liten och till att flertalet företag ännu är små internationellt sett. Det finns dock, som exempelvis näringsfrihetsombudsmannen framhållit under remissbehandlingen, delmarknader som är relativt skyddade från utlandskonkurrens. Med hänsyn härtill, till den allmänna koncentrationstrenden och till vikten av beredskap för ändrade förhållanden bör enligt utskottets mening ett system för kontroll av förvärv av företag införas. Sådana möjligheter står ju, som marknadsdomstolen påpekar i sitt remissyttrande, också samhället till buds enligt flera utländska rättsordningar som i övrigt uppvisar likheter med vår egen.

Gentemot tanken att införa ett system för fusionskontroll anförs i motion

1981/82: 2440 (m) bl. a. att en sådan kontroll skulle kunna inverka menligt på de fortgående rationaliseringsåtgärder i näringslivet som är nödvändiga för att svensk industri skall behålla sin internationella konkurrenskraft. Utskottet anser för sin del att sådana farhågor är överdrivna. Utskottet antar, som framgått, att med den utformning lagförslaget fått ingripanden mot företagsförvärv enligt lagen blir relativt sällsynta. Ingreppen torde i regel komma att avse fall där den skadliga verkan av fusionen är uppenbar.

Förbud mot företagsförvärv kan givetvis i vissa fall leda till vittgående konsekvenser inte bara för parterna själva utan också för tredje man, som träffat avtal av olika slag med förvärvaren under den tid denne innehaft företaget. Ingreppen mot fullbordade företagsförvärv kan t. ex. rubba förutsättningarna för de dispositioner som förvärvaren har vidtagit med avseende på företaget efter förvärvstillfället. Det anförda gäller naturligtvis i synnerhet beträffande förvärv av rörelse, mindre vid förvärv av aktier på Stockholms fondbörs. Lagrådet framhåller i sitt i denna del av motionärerna åberopade yttrande (prop. s. 557 f.) att uppgörelsen i sådana fall aktualiserar en rad svårbedömda rättsfrågor. Som lagrådet även framhåller i sitt yttrande är de rättsprinciper som gäller i situationer av denna typ delvis oklara också i andra fall av återgång. Viss ledning torde, som lagrådet påpekar, kunna hämtas i bestämmelserna om verkan av klander i 5 kap. jordabalken och om återvinning i konkurslagen. Det bör vidare beaktas att lagförslaget ger åtskilliga andra garantier för rättssäkerheten, bl. a. bestämmelserna om tidsfrister vid handläggningen av ärenden om fusionskontroll. Utskottet delar lagrådets uppfattning att det i alla handlingar är angeläget att förbudsmöjligheten utnyttjas med särskild försiktighet i sådana fall där ett förvärv redan har börjat genomföras – en synpunkt som även föredragande statsrådet givit uttryck för.

Sammanfattningsvis finner utskottet att övervägande skäl talar för att en fusionskontroll av det slag som föreslås i propositionen nu införs. Yrkandet i motion 1981/82: 2440 (m) om avslag på propositionen i denna del vinner alltså inte gehör hos utskottet och bör följaktligen avslås av riksdagen.

I motion 1980/81: 1045 (vpk), väckt under allmänna motionstiden förra året, begärs en lag som möjliggör ingripanden mot företagsförvärv med förbud eller åläggande. Vad motionärerna tänker sig är en lag med bestämmelser om fusionskontroll, utformade i enlighet med konkurrensutredningens förslag. Det förslaget var i väsentliga delar betydligt mer långtgående än förslaget i propositionen. Bl. a. föreslogs att ingripanden mot företagsförvärv skulle kunna ske även på andra grunder än rent konkurrensrättsliga, exempelvis att förvärvet negativt påverkade sysselsättningen samt berörda arbetstagares och kommuners intressen.

I en annan motion, 1981/82: 2461, lägger vänsterpartiet kommunisterna fram vissa förslag till ändringar av 2 § förslaget till konkurrenslag. Den del av motionsförslaget som innebär förslag om en utvidgning av området för

straffbelagda konkurrensbegränsningar har utskottet behandlat i ett tidigare avsnitt. I motionen föreslås, såvitt nu är i fråga, att skadlig verkan i lagens mening skall anses föreligga när en konkurrensbegränsande åtgärd på ett sätt som är otillbörligt från allmän synpunkt "är till skada för sysselsättningen eller åsidosätter berörda arbetstagares eller kommuners intressen". Motionärernas avsikt torde vara att det angivna kriteriet skall beaktas endast i företagsförvärvsfallen.

Genom förevarande propositioner har motionärernas önskemål om en lag rörande konkurrensbegränsning tillgodosetts.

Enligt utskottets uppfattning bör en prövning av företagsförvärv ske enbart med utgångspunkt i konkurrensrättsliga bedömningsgrunder, bl. a. eftersom de konkurrensvårdande myndigheterna inte kan anses ha kompetens eller möjligheter att väga in andra omständigheter än rent konkurrensrättsliga i sin bedömning. Det kan givetvis inträffa att ett företagsförvärv eller en fusion får till effekt att sysselsättningen på en ort minskar med negativa följder för den berörda kommunen i olika hänseenden. Dessa effekter får dock angripas och motverkas med andra medel, exempelvis av arbetsmarknadspolitisk natur. Utskottet avstyrker därför motion 1980/81:1045 och motion 1981/82: 2461 (vpk) i denna del.

Utskottet övergår här efter till en av de frågor rörande handläggningen av ärenden om fusionskontroll som tas upp i motion 1981/82: 2479 (s).

I motionen föreslås bl. a. att de i 23 § förslaget till konkurrenslag föreskrivna tidsfristerna för handläggning av fusionsärenden förkortas. Enligt 23 § första stycket får marknadsdomstolen inte meddela förbud eller åläggande (enligt 6 §) senare än sex månader efter det att näringsfrihetsombudsmannen anhängiggjort sin ansökan vid domstolen. Fristen kan dock förlängas av domstolen om parterna i avtalet om företagsförvärv samtycker till det eller om synnerliga skäl föreligger. En yttersta tidsgräns om två år gäller dock. Har marknadsdomstolen underställt regeringen ett beslut skall regeringen fatta sitt beslut inom tre månader därefter. Denna frist kan förlängas på samma grunder som gäller i fråga om tidsfrister vid handläggning i marknadsdomstolen.

Utskottet vill erinra om att 1953 års konkurrensbegränsningslag inte innehåller några bestämmelser om tidsfrister för handläggning av ärenden enligt den lagen. Förslagen i propositionen om tidsfrister är alltså en nyhet i konkurrenslagstiftningen. Utskottet delar regeringens uppfattning att vissa tidsregler bör finnas, som syftar till snabbhet i prövningsförfarandet. Ärenden som rör företagsförvärv måste med hänsyn till ärendenas natur behandlas med stor skyndsamhet. Tidsfristerna bör vara bestämda så, att de driver fram en snabb handläggning av ärendena i de berörda organen. Detta är väsentligt med hänsyn till den oro som långa handläggningstider kan antas skapa hos de berörda företagen och deras anställda. Även en fördröjning på någon eller några månader är av betydelse härvidlag. De i propositionen föreslagna fristerna framstår mot bakgrund härav som myc-

ket generösa mot de handläggande myndigheterna, varemot de berörda företagens och de anställdas intressen knappast har tillgodosetts. Om fristerna utnyttjas maximalt — vilket kan förväntas bli fallet — skulle inget ärende om fusionskontroll som går till regeringen kunna avgöras på snabbare tid än ca ett år. Detta är enligt utskottets mening inte acceptabelt. Utskottet delar i princip motionärernas uppfattning att tidsfristerna för handläggningen i marknadsdomstolen bör sänkas.

Utskottet anser sig inte f. n. ha underlag för en bedömning av i vilken utsträckning tidsfristerna bör sänkas. Utskottet godtar därför förslagen i propositionen på denna punkt. Med hänsyn till vad utskottet just anfört och till de synpunkter som framförs i motion 1981/82: 2479 anser utskottet emellertid att regeringen bör pröva om inte handläggningsfristerna kan göras kortare än vad som föreslagits i propositionen. Prövningen bör bl. a. innefatta frågan huruvida särskilda föreskrifter bör meddelas beträffande handläggningsordningen i akt och mening att öka snabbheten i handläggningen. Riksdagen bör enligt utskottets mening göra ett uttalande av denna innebörd. Utskottet vill tillägga, att möjligheten för marknadsdomstolen resp. regeringen att förlänga fristerna om synnerliga skäl föreligger givetvis bör finnas kvar.

Med det anförda har syftet med yrkandet i motion 1981/82: 2479 (s) i denna del delvis tillgodosetts.

I proposition 1981/82: 195 lägger regeringen som framgått (s. 2) fram förslag till följdändringar med anledning av förslaget till ny konkurrenslag. Bl. a. föreslås att antalet ledamöter i marknadsdomstolen skall utökas med två nya ledamöter. Av de nya ledamöterna skall en vara lagkunnig och erfaren i domarvärv och en ha särskild insikt i näringslivets förhållanden. Bestämmelser härom införs i lagen (1970: 417) om marknadsdomstol m. m. Införandet av fusionskontroll föranleder vidare ändringar i aktiebolagslagen (1975: 1385) och i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar. Vidare görs en redaktionell ändring i CECA-lagen (1972: 762).

Utskottet har i det föregående anslutit sig till regeringens förslag om införande av fusionskontroll. Utskottet har ingen invändning mot förslagen i följdpropositionen om att marknadsdomstolen skall utökas med två nya ledamöter, varav en skall vara domare och en ha särskild insikt i näringslivsfrågor. Vidare tillstyrker utskottet de i propositionen framlagda lagförslagen i övrigt. Utskottet undantar härvid förslaget till lag om ändring i lagen (1956: 245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden. Detta lagförslag kommer utskottet att behandla i ett senare avsnitt. I likhet med handelsministern anser utskottet att näringsfrihetsombudsmannen bör tillföras tio nya tjänster för att kunna fullgöra sina nya arbetsuppgifter. Utskottet noterar i detta sammanhang att näringsfrihetsombudsmannens personalstyrka varit oförändrad sedan år 1967, trots att sedan dess antalet ärenden hos myndigheten mer än fördubblats. Frågan om anslag till näringsfrihetsombudsmannen behandlar utskottet i ett senare avsnitt i betänkandet.

Utskottet tillstyrker följaktligen lagförslagen i prop. 1981/82: 195, med det i det föregående angivna undantaget. Detta ställningstagande innebär samtidigt att utskottet avstyrker motion 1981/82: 2444 (m) i denna del.

I motion 1981/82: 2479 (s) föreslås vidare ett tillkännagivande till regeringen om att näringsfrihetsombudsmannen i förekommande fall bör inhämta yttrande från myndigheter som kan lämna synpunkter av näringspolitiskt intresse på ett fusionsärende, exempelvis statens industriverk.

Som framgår av det föregående skall ärenden om fusionskontroll beredas av näringsfrihetsombudsmannen, som har att besluta antingen att undersöka förvärvet eller att lämna det utan åtgärd såvitt avser förbud eller åläggande mot själva förvärvet. Det ligger i sakens natur att näringsfrihetsombudsmannen måste ha fog för ett beslut om formlig undersökning och, i ett senare skede, om att föra ärendet vidare till marknadsdomstolen. Frågan om när det finns ett tillräckligt beslutsunderlag kan inte besvaras generellt utan får bedömas enligt gängse förvaltningsnormer. I näringsfrihetsombudsmannens beredningsskyldighet ligger givetvis att han, inom ramen för sina resurser och med beaktande av de särskilda förhållanden som gäller i fusionsärenden, skall skaffa ett så utförligt bakgrundsmaterial som möjligt för sina beslut. Han torde således i princip vara oförhindrad att på sätt han finner lämpligt skaffa upplysningar från andra myndigheter. Utskottet vill för sin del understryka vikten av att sådan information inhämtas när det är erforderligt. Utskottet kan emellertid inte tillstyrka ett uttalande av den långtgående innebörd som föreslås i motionen. Alla fusionsärenden torde vara av mer eller mindre stort näringspolitiskt intresse. Följaktligen skulle yttranden behöva inhämtas i det stora flertalet fall, vilket är helt oacceptabelt från handläggningssynpunkt. Därtill kommer att näringsfrihetsombudsmannen närmast har att beakta rent konkurrenspolitiska synpunkter vid sin bedömning, däremot inte samhällspolitiska synpunkter i vidare bemärkelse. Till sist måste man beakta de snäva tidsfristerna för handläggning av ärenden av denna natur. Det torde sällan finnas utrymme i tiden för att inhämta i varje fall skriftliga yttranden från andra myndigheter. Utskottet vill i detta sammanhang understryka att den möjlighet för näringsfrihetsombudsmannen att infordra yttranden från andra myndigheter som konkurrensutredningen föreslog (jfr 4 kap. 10 § utredningsförslaget) måste ses mot bakgrund av den mera vittsyftande fusionskontroll som utredningen hade föreslagit.

På grundval av det anförda avstyrker utskottet motion 1981/82: 2479 (s) såvitt nu är i fråga.

Prisövervakning och priskontroll

Statens pris- och kartellnämnd (SPK) är central förvaltningsmyndighet för frågor rörande prisövervakning och har till uppgift att följa utvecklingen av och främja allmän kännedom om pris- och konkurrensförhållanden inom näringslivet med undantag av bank- och försäkringsväsendet. I enlig-

het med riktlinjer från regeringen övervakar SPK priser och marginaler för varor och tjänster. SPK:s anslag uppgår för innevarande budgetår till 28 235 000 kr. Riksdagens beslut med anledning av proposition 1980/81: 20 om besparingar i statsverksamheten m. m. innebär för SPK:s del en besparing för budgetåret 1982/83 med 1,25 milj. kr. utöver huvudförslaget. I årets budgetproposition (prop. 1981/82: 100 bilaga 14 s. 55) erinrar handelsministern om att prisregleringskommittén i maj 1981 har avgivit betänkandet (SOU 1981: 40–42) Prisreglering mot inflation? Betänkandet har remissbehandlats och bereds nu inom regeringskansliet. Handelsministern anför att regeringens ställningstaganden till utredningen kan komma att beröra SPK:s resurser. Mot denna bakgrund beräknar regeringen medel för SPK:s verksamhet under nästa budgetår med utgångspunkt i huvudförslaget. Riksdagen föreslås anvisa ett förslagsanslag av 28 465 000 kr.

I proposition 1981/82: 195 återkommer handelsministern till frågan om SPK:s resurser. De resursförstärkningar som enligt denna proposition bör komma näringsfrihetsombudsmannen till del bör enligt statsrådet finansieras genom en omDispositionering av resurser inom pris- och konkurrensområdena. I propositionen erinras om att SPK årligen sedan flera år tillbaka har medgivit att överskrida sitt anslag för extra personal för prisreglerande åtgärder. För budgetåret 1980/81 uppgick enligt SPK kostnaderna för detta till ca 4,6 milj.kr. Enligt handelsministern bör så mycket av dessa medel som motiverar den föreslagna resursförstärkningen överföras till näringsfrihetsombudsmannen. Vidare bör enligt detta förslag en del av medlen – eller högst 500 000 kr. – användas för en uppdatering av det s. k. marknadsregistret. Detta register innehåller uppgifter om olika företags produktions- och marknadsandelar uppdelade på skilda varuområden.

Frågan om SPK:s prisövervakande verksamhet berörs i motioner från den socialdemokratiska gruppen i näringsutskottet och från vänsterpartiet kommunisterna. I motion 1981/82: 828 (s) begärs dels ett program för skärpt priskontroll i branscher där konkurrensen är starkt begränsad (motionärerna avser främst kostnader för byggnadsmaterial och boende), dels att SPK:s anslag med anledning därav höjs till 30 465 000 kr. för budgetåret 1982/83. I motion 1981/82: 2468, som väckts med anledning av proposition 1981/82: 195, föreslår samma grupp dels att någon neddragning av SPK:s prisreglerande verksamhet inte skall ske, dels att – som en följd därav – de föreslagna resursförstärkningarna till näringsfrihetsombudsmannen skall finansieras genom en anslagshöjning. I motionen beräknas denna till 1 200 000 kr. I motion 1981/82: 1058 (vpk) anför att förslaget i budgetpropositionen om att anslaget till SPK skall beräknas enligt huvudalternativet innebär att SPK tvingas vakantsätta fem tjänster. Motionärerna föreslår därför att den tvåprocentiga neddragning av anslaget som innefattas i huvudalternativet inte skall genomföras. Därigenom skulle enligt motionärerna anslaget till SPK behöva ökas med 739 000 kr.

När det gäller frågan om statsmakternas fortsatta inställning till prisreg-

leringen får utskottet, liksom handelsministern i budgetpropositionen, hänvisa till att prisregleringskommittén för inte så länge sedan har avslutat sitt arbete med att utvärdera den prispolitik som har förts i Sverige sedan år 1972. Betänkandet bereds f. n. inom regeringskansliet. Enligt utskottets uppfattning bör riksdagen inte föregripa regeringens ställningstagande i denna fråga genom något uttalande om den prisreglerande verksamheten i framtiden. Lika litet vill utskottet nu ta ställning till frågan om en intensifierad prisövervakning när det gäller exempelvis byggande- och boendekostnaderna. Utskottet har inte någon invändning mot att regeringen, som den aviserar i proposition 1981/82: 195, finansierar den nödvändiga resursförstärkningen hos näringsfrihetsombudsmannen genom en omdisponering av medel från andra delar av pris- och konkurrensområdena och då närmast från de medel SPK hittills disponerat för ändamålet. Detta torde komma att leda till att förordnandena inte förlängs för vissa av de extra tjänstemän hos SPK som nu handlägger frågor om prisövervakning m. m. Det är givetvis värdefullt om den kompetens som ifrågavarande personal har förvärvat kan tillgodogöras i den fortsatta pris- och konkurrensverksamheten.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna 1981/82: 828 (s) och 1981/82: 2468 (s). Utskottet delar som framgått regeringens uppfattning att SPK:s anslag för budgetåret 1982/83 skall beräknas enligt huvudförslaget och avstyrker därmed även motion 1981/82: 1058 (vpk).

Anslag till näringsfrihetsombudsmannen

I proposition 1981/82: 195 framhålls att förslaget till konkurrenslag innebär att näringsfrihetsombudsmannen tillförs nya och viktiga uppgifter och även i övrigt får vidgade möjligheter att ingripa mot konkurrensbegränsningar. Bl. a. skall han uppmärksamma koncentrationsutvecklingen i näringslivet, ägna uppmärksamhet åt de marknadsdominerande företagen, övervaka olika former av etableringskontroll, auktorisation och tillståndstvång samt utvidga och intensifiera informationsspridningen. Chefen för handelsdepartementet beräknar mot bakgrund härav att näringsfrihetsombudsmannen behöver tillföras 10 nya tjänster, varav en på hög nivå. Kostnaden för de nya tjänsterna och övriga resurser beräknas uppgå till 2 milj. kr. per helår. För budgetåret 1982/83 beräknas kostnaden dock stanna vid 1,2 milj. kr. Härutöver tillkommer 165 000 kr. i pris- och löneomräkning av nuvarande anslag. Anslaget för innevarande budgetår uppgår till 3 740 000 kr. För nästa budgetår föreslås följaktligen $(3\,740\,000 + 1\,365\,000 =) 5\,105\,000$ kr.

Utskottet tillstyrker förslaget och avstyrker därmed anslagsförslaget i motion 1981/82: 2444 (m).

Övriga frågor

Anslag till marknadsdomstolen

I budgetpropositionen (bilaga 14 s. 52) föreslår regeringen att riksdagen till marknadsdomstolen för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 2 160 000 kr. Regeringen kommer att i annat sammanhang ta upp frågan om marknadsdomstolens resursbehov med anledning av den nu aktuella lagstiftningen.

Utskottet tillstyrker förslaget.

Uppgiftsskyldighet beträffande internationella konkurrensförhållanden

Enligt lagen (1956: 245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden (uppgiftsskyldighetslagen, UL) är företagare skyldiga att lämna de uppgifter som erfordras för att främja allmän kännedom om pris- och konkurrensförhållanden inom näringslivet. Om det erfordras för kontroll eller fullständiggande av uppgift är också annan skyldig att lämna uppgifter. Vidare åligger det företagare att efter anmaning lämna uppgift om konkurrensbegränsning som berör hans verksamhetsområde och som har avseende på pris-, produktions-, omsättnings- och transportförhållanden samt i övrigt om förhållanden av beskaffenhet att inverka på prisbildningen.

I proposition 1981/82: 195 föreslås att ett par ändringar görs i UL. Den ena av dessa är en direkt följd av förslaget att konkurrenslagstiftningen i fortsättningen skall omfatta även fast egendom. Förslaget i denna del innefattar en ändring av 11 § UL. Utskottet har ingen invändning mot propositionen i den delen. Vidare föreslås att en ny paragraf (12 §) intas i lagen av innebörd att — om det påkallas av hänsyn till en internationell överenskommelse eller eljest särskilda skäl föreligger — regeringen efter framställning från näringsfrihetsombudsmannen kan besluta att vad som sägs i UL skall i visst fall helt eller delvis tillämpas med avseende på förhållanden utom landet. Det skulle enligt regeringen därigenom bli möjligt för bl. a. SPK att i ett enskilt ärende begära uppgift av ett företag rörande exempelvis ett kartellsamarbete som kan ha effekter på utländska marknader. I uttrycket "särskilda skäl" ligger enligt propositionen att det ibland kan vara påkallat att biträda ett annat land utan att Sverige åtagit sig detta inom ramen för en internationell överenskommelse.

Utskottet får med anledning härav framhålla följande.

Den närmare innebörden av uppgiftsskyldigheten enligt UL framgår av 3 §. Före en ändring som vidtogs år 1972 fanns i lagtexten den begränsningen att lagen skulle gälla förhållandena "i riket". Med hänsyn till innehållet i Sveriges avtal med EEC ströks detta uttryck genom den nämnda ändringen. Till följd därav kan även förhållanden utom Sverige utredas med stöd av lagen, i varje fall om uppgifter inhämtas beträffande konkurrensbegränsningar i länder som omfattas av Sveriges frihandelsavtal med EEC

och CECA. Det har däremot ansetts tveksamt om lagen kan användas i andra fall.

Genom det nu föreslagna stadgandet i 12 § klargörs rättsläget på denna punkt. Genom ändringen blir det alltså möjligt för bl. a. SPK att efter beslut av regeringen begära uppgift av ett företag rörande exempelvis ett kartellsamarbete som kan ha effekter på utländska marknader när ett sådant beslut är påkallat med hänsyn till en internationell överenskomst.

Utskottet har ingen invändning mot bestämmelsen så långt. Som nyss anförts har bestämmelsen emellertid genom tillägget av uttrycket "eller eljest särskilda skäl föreligger" utformats på så sätt att den kan användas i större utsträckning än vad som följer av våra konventionsåtaganden. Som skäl härför anförts i propositionen att Sverige därigenom kommer att "positivt kunna medverka till de internationella ansträngningarna på detta område".

Utskottet kan inte godta lagförslaget i den delen. Enligt utskottets mening bör Sveriges agerande när det gäller att komma till rätta med internationella konkurrensbegränsningar inte grundas på ensidiga svenska åtgärder i form av uppgiftsinhämtande från svenska företag. Det bör beaktas att förutsättningarna för svenska företag att verka på lika villkor i utlandet kan komma att försämrats om åtgärderna är ensidiga. De svenska åtgärderna på området bör därför begränsas till vad som följer av svenska konventionsåtaganden.

Utskottet föreslår därför att uttrycket "eller eljest särskilda skäl föreligger" utgår ur förslaget till 12 § UL.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *straffbelagda konkurrensbegränsningar*
att riksdagen avslår motion 1981/82: 2461 i denna del,
2. beträffande *bevisbördan i ärenden enligt konkurrenslagen*
att riksdagen avslår motion 1981/82: 2312 yrkande 5,
3. beträffande *införande av fusionskontroll m. m.*
att riksdagen
 - a) med avslag på motionerna 1980/81: 1045 och 1981/82: 2440 samt motion 1981/82: 2461 i denna del antar det i proposition 1981/82: 165 framlagda förslaget till konkurrenslag,
 - b) med anledning av motion 1980/81: 2479 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anført om handläggningstid i ärenden om fusionskontroll,
 - c) med avslag på motion 1981/82: 2444 yrkande 1 antar de i proposition 1981/82: 195 framlagda förslagen till lag om ändring i lagen (1970: 417) om marknadsdomstol m. m., lag om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385), lag om ändring i lagen (1951: 308)

om ekonomiska föreningar samt lag om ändring i CECA-lagen (1972: 762).

4. beträffande yttranden i ärenden om fusionskontroll
att riksdagen avslår motion 1981/82: 2479 yrkande 2.
5. beträffande *prisövervakning och priskontroll*
att riksdagen med anledning av proposition 1981/82: 195 och med bifall till proposition 1981/82: 100 bilaga 14 punkt D 3 samt med avslag på motionerna 1981/82: 828 och 1981/82: 1058 samt motion 1981/82: 2468 yrkande 2 till *Statens pris- och kartellnämnd* för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 28 465 000 kr..
6. beträffande *anslag till näringsfrihetsombudsmannen*
att riksdagen med bifall till proposition 1981/82: 195 i denna del och med anledning av motion 1981/82: 2468 yrkande 1 samt med avslag på motion 1981/82: 2444 yrkande 2 till *Näringsfrihetsombudsmannen* för budgetåret 1982/83 under elfte huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 5 105 000 kr..
7. beträffande *marknadsdomstolen*
att riksdagen med bifall till proposition 1981/82: 100, bilaga 14 punkt D 1 till *Marknadsdomstolen* för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 2 160 000 kr..
8. beträffande *uppgiftsskyldighet beträffande internationella konkurrensförhållanden*
att riksdagen antar det i proposition 1981/82: 195 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1956: 248) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden med ändrad lydelse av 12 § enligt *alternativt förslag* i det följande:

Regeringens förslag

Alternativt förslag

12 §

Om det påkallas av hänsyn till en internationell överenskommelse *eller eljest särskilda skäl föreligger* kan regeringen, efter framställning av näringsfrihetsombudsmannen, besluta att vad som sägs i denna lag skall i visst fall helt eller delvis tillämpas med avseende på förhållanden utom landet.

Om det påkallas av hänsyn till en internationell överenskommelse kan regeringen, efter framställning av näringsfrihetsombudsmannen, besluta att vad som sägs i denna lag skall i visst fall helt eller delvis tillämpas med avseende på förhållanden utom landet.

Utskottet hemställer dessutom

att detta ärende avgörs efter endast en bordläggning.

Stockholm den 1 juni 1982

På näringsutskottets vägnar
INGVAR SVANBERG

Närvarande: Ingvar Svanberg (s), Johan Olsson (c), Erik Hovhammar (m), Sven Andersson (fp), Margaretha af Ugglas (m), Thage Peterson (s), Lennart Pettersson (s), Bengt Sjönell (c), Rune Jonsson (s), Hadar Cars (fp), Karl Björzén (m), Wivi-Anne Radesjö (s), Sivert Andersson (s), Birgitta Johansson (s) och Ivar Franzén (c).

Reservationer

1. Införande av fusionskontroll m. m. (mom. 3)

Erik Hovhammar, Margaretha af Ugglas och Karl Björzén (alla m) anser

dels att den del av utskottets betänkande som börjar på s. 15 med "Utskottet delar" och slutar på s. 17 med "denna del" bort ha följande lydelse:

Som utskottet redan konstaterat framstår de generella effekterna av företagsförvärv och företagssammanslagningar som övervägande positiva såväl för de inblandade företagen som för de anställda och för landet i sin helhet. Givetvis kan den omställning som exempelvis en företagsfusion innebär medföra påfrestningar och problem för många människor, åtminstone på kort sikt. Sådana kortvariga negativa effekter är dock ofta oundvikliga om man vill uppnå fördelar på lång sikt. Statsmakterna förfogar, som framgår av den just lämnade redovisningen, över åtskilliga medel om de vill förhindra fusioner som kan antas vara olämpliga från det allmännas synpunkt. Mot bakgrund av det anförda bör, enligt utskottets mening, en ny lagstiftning, inriktad på att kontrollera företagsförvärv, inte införas utan starka skäl. Det bör i sammanhanget beaktas att olika regleringar inom konkurrenslagstiftningen i sig själva kan komma att motverka konkurrensen genom att de försvårar förutsättningarna för företagandet.

Vid en bedömning av önskvärdheten av den nu föreslagna lagstiftningen måste man först beakta i vilken situation de svenska företagen befinner sig sett ur internationell synvinkel. Svenskt näringsliv arbetar på marknader där de är utsatta för utländsk konkurrens. Detta gäller såväl för exportindustrin som för de hemmamarknadsföretag som konkurrerar med import. Någon till Sverige avgränsad sektor av näringslivet finns långsiktigt inte utanför de områden som är föremål för offentlig reglering. Enligt utskottets mening är en fortsatt strukturrationalisering genom bl. a. fusioner nödvändig för att svenskt näringsliv, särskilt industrin, skall kunna hävda sig i den internationella konkurrensen. Sveriges industriförbund m. fl. organisationer konstaterar i skrivelse till utskottet, att det under de senaste åren har blivit allt svårare att genomföra samgåenden. T. o. m. i krislägen har fusioner blivit utdragna, kostsamma processer av ett slag som man tidigare endast har haft begränsad erfarenhet av inom näringslivet. Enligt dessa organisationers iakttagelser har sådana företag som genomfört fusioner, vilka vid tillfället för samgåendet innebar konkurrensbegränsningar, efter

en tid återigen befunnit sig i en situation där konkurrensen är återställd. Dessa synpunkter talar enligt utskottets mening med viss styrka för att regler om fusionskontroll inte bör införas.

Till det anförda kommer också, som framhålls i motion 1981/82: 2240 (m) att det inte presenterats något material, vare sig i propositionen eller i utredningsbetänkandet, som ger stöd för slutsatsen att det finns ett faktiskt behov av regler om fusionskontroll. Det kan visserligen, som motionärerna framhåller, hävdas att det är svårt att *i efterhand* påvisa negativa effekter av fusioner och att det därför är svårt att styrka att förekomsten av regler om fusionskontroll hade kunnat motverka den negativa effekt som, i avsaknad av sådana regler, uppkommit i ett visst fall. Utskottet vill emellertid understryka att det är om möjligt än svårare att *i förväg* bedöma huruvida negativa effekter av en fusion kan uppkomma. Inte desto mindre bygger förslaget om fusionskontroll på att en sådan förhandsbedömning skall kunna göras.

Härutöver vill utskottet peka på att ett kontrollsystem som förutsätter domstolsprövning med nödvändighet kommer att medföra att prövningen drar ut på tiden. Detta ökar ytterligare det moment av rättsosäkerhet som ligger i ett kontrollsystem i sig. Det kan antas att företagens planering och investeringsmöjligheter påverkas i negativ riktning av den omständigheten att förvärvsfrågan är föremål för prövning. Härtill kan läggas att en fusionskontroll, vilken som slutligt resultat kan ha att en fusion förbjuds, leder till rättsosäkerhet för berörda företag och enskilda. Lagrådet, som visserligen godtar förslaget om än med tvekan, konstaterar i denna del sammanfattningsvis att förbud mot företagsförvärv i vissa fall kan leda till mycket ingripande verkningar för de berörda parterna och för tredje man, vilka därtill kan ha stora svårigheter att överblicka den rättsliga situationen även sedan frågan om förbud har väckts. Enligt lagrådet kan ett förslag med sådana konsekvenser förefalla betänkligt med hänsyn till omsättningens säkerhet.

Vad utskottet i det föregående anförat leder utskottet till slutsatsen att övervägande skäl talar emot att bestämmelser om fusionskontroll införs i konkurrenslagstiftningen. Med hänvisning härtill tillstyrker utskottet motion 1981/82: 2440 (m). Propositionen avstyrks följaktligen i motsvarande del.

Utskottets ställningstagande i denna del leder till att åtskilliga ändringar måste göras i propositionens förslag till lagtext. I själva verket berörs flertalet paragrafer i lagförslaget. Utskottet har därför funnit, att lagen bör skrivas om. Utskottets alternativa förslag till konkurrenslag har fogats till betänkandet som *bilaga 1*.

I konsekvens med utskottets inställning till frågan om införande av fusionskontroll avstyrker utskottet jämväl motion 1980/81: 1045 (vpk) samt motionerna 1981/82: 2461 och 1981/82: 2479 i här aktuella delar.

En annan konsekvens härav är att utskottet avstyrker de förslag i propo-

sition 1981/82: 195 som utgör en följd av bestämmelserna om införande av fusionskontroll. Bestämmelserna återfinns i lagen om ändring i lagen (1970: 417) om marknadsdomstol m. m., lagen om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385) och lagen om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar. Däremot tillstyrker utskottet de föreslagna ändringarna i marknadsdomstolslagen i övrigt samt förslaget till lag om ändring i CECA-lagen (1972: 762). Förslaget i propositionen om ändring av uppgiftsskyldighetslagen kommer utskottet att ta upp längre fram i betänkandet.

dels att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen

a) med bifall till motion 1981/82: 2440 samt med avslag på motion 1980/81: 1045, 1981/82: 2461 i denna del, och 1981/82: 2479 yrkande 1 samt på proposition 1981/82: 165 såvitt avser förslag om införande av fusionskontroll, men med bifall till propositionen i övrigt, antar inom utskottet upprättat förslag till konkurrenslag med i *bilaga* (s. 30 f.) angiven lydelse,

b) med bifall till motion 1981/82: 2444 yrkande 1

dels avslår 3, 4, 9, 14, 15 och 19 §§ i det i proposition 1981/82: 195 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1970: 417) om marknadsdomstol m. m.,

dels avslår de i proposition 1981/82: 195 framlagda förslagen till lag om ändring i aktiebolagslagen (1975: 1385) och lag om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar,

dels antar 13, 15 a och 20 §§ i det i proposition 1981/82: 195 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1970: 417) om marknadsdomstol m. m., samt

dels antar det i proposition 1981/82: 195 framlagda förslaget till lag om ändring i CECA-lagen (1972: 762),

2. Yttranden i ärenden om fusionskontroll (mom. 4)

Ingvar Svanberg, Thage Peterson, Lennart Pettersson, Rune Jonsson, Wivi-Anne Radesjö, Sivert Andersson och Birgitta Johansson (alla s) anser

dels att den del av utskottets betänkande på s. 19 som börjar med "Som framgår" och slutar med "i fråga" bort ha följande lydelse:

Inledningsvis vill utskottet understryka att frågan om lämpligheten av en företagsfusion måste ses i ett vidare perspektiv än det rent konkurrenspolitiska. Visserligen är det närmast konkurrenspolitiska överväganden som näringsfrihetsombudsmannen har att anställa vid sin prövning, men någon skarp gräns mellan sådana omständigheter och samhällspolitiska omständigheter i övrigt går inte att dra. Svenska företag är internationellt sett små och har i många fall att möta en svår internationell konkurrens från stora utländska företag med betydande ekonomiska resurser till sitt förfogande.

Med hänsyn härtill anser utskottet att, vid sidan av konkurrensbegränsningsaspekterna, andra övergripande synpunkter bör komma in så tidigt som möjligt i beslutsunderlaget. Utskottet anser därför i likhet med motionärerna att näringsfrihetsombudsmannen bör kunna inhämta yttranden och synpunkter från myndigheter som kan lämna uppgifter av näringspolitiskt intresse.

På grund av det anförda tillstyrker utskottet motion 1981/82: 2479 (s) i denna del.

dels att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motion 1981/82: 2479 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

3. Prisövervakning och priskontroll (mom. 5)

Ingvar Svanberg, Thage Peterson, Lennart Pettersson, Rune Jonsson, Wivi-Anne Radesjö, Sivert Andersson och Birgitta Johansson (alla s) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 20 med "När det" och slutar på s. 21 med "motion 1981/82: 1058 (vpk)" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill framhålla att priskontroll och prisövervakning är ett viktigt instrument i kampen mot inflationen. Regeringen och den borgerliga majoriteten i riksdagen har, som påpekats i motion 1981/82: 2468 (s), under de senaste åren steg för steg urholkat SPK:s möjligheter att fullgöra sina viktiga uppgifter. Utöver anslagsbegränsningarna på två procent om året har verket ålagts nedskärningar på sammanlagt (1,75 + 1,25 =) 3 milj. kr. för budgetåren 1981/82 och 1982/83. Den totala nedskärningen har beräknats motsvara drygt 40 tjänster. Till detta lägger regeringen nu krav på ytterligare nedskärningar.

Utskottet kan inte godta att regeringen på detta sätt slår sönder möjligheterna till direkta insatser på prisområdet. Enligt utskottets mening bör de andra aktiviteter inom pris- och konkurrensområdena, som berörs i proposition 1981/82: 195, inte genomföras på bekostnad av verkets medelstillgång för den prisreglerande verksamheten. Ett tillkännagivande av denna innebörd bör göras till regeringen. Motion 1981/82: 2468 (s) tillstyrks således i denna del.

Som framgår av den tidigare redogörelsen har SPK:s verksamhet på det prisövervakande området under lång tid delvis kunnat finansieras genom anslagsöverskridanden. Utskottet finner denna situation otillfredsställande. Med hänsyn härtill bör riksdagen enligt utskottets mening begära att regeringen snarast till riksdagen inkommer med förslag till hur den fortsatta prisregleringsverksamheten hos SPK bör finansieras. Även detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utskottet tillstyrker även motionsförslaget om att SPK bör erhålla sär-

skilda medel för en utvidgad övervakning av priserna på bl. a. boendeområdet. Det extra anslaget härför bör, som motionärerna föreslår, bestämmas till 2 milj. kr. Utskottet tillstyrker sålunda motion 1981/82: 828 (s) i sin helhet.

Genom utskottets ställningstagande till de nyss nämnda motionerna är även syftet med yrkandet i motion 1981/82: 1058 (vpk) i allt väsentligt tillgodosett.

dels att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen

a) med anledning av motion 1981/82: 828 yrkande 1 och motion 1981/82: 2468 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört, och

b) med anledning av motion 1981/82: 1058, med bifall till motion 1981/82: 828 yrkande 2 och med avslag på proposition 1981/82: 100 bilaga 14 punkt D 3 till *Statens pris- och kartellnämnd* för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 30 465 000 kr.,

4. Anslag till näringsfrihetsombudsmannen (mom. 6)

Erik Hovhammar, Margaretha af Ugglas och Karl Björzén (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 21 som börjar med "Utskottet tillstyrker" och slutar med "motion 1981/82: 2444 (m)" bort ha följande lydelse:

En annan konsekvens av utskottets ställningstagande beträffande fusionskontrollen är att utskottet inte kan godta förslaget om att näringsfrihetsombudsmannen skall tillföras tio nya tjänster. Den utvidgning av näringsfrihetsombudsmannens arbetsuppgifter i övrigt som föreslås i propositionen är tämligen begränsad. Uppgifterna bör klaras inom ramen för nuvarande anslag. Dock bör detta uppräknas med 165 000 kr. avseende pris- och löneomräkning.

Med hänvisning till det anförda tillstyrker utskottet förslagen i motion 1981/82: 2444 (m) och avstyrker alltså proposition 1981/82: 195 och motion 1981/82: 1468 (s) i motsvarande delar.

dels att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motion 1981/82: 2444 yrkande 2 samt med avslag på proposition 1981/82: 195 i denna del och till motion 1981/82: 2468 yrkande 1 till *Näringsfrihetsombudsmannen* för budgetåret 1982/83 under elfte huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 3 905 000 kr.,

Förslag till**Konkurrenslag**

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelse

1 § Denna lag har till ändamål att främja en från allmän synpunkt önskvärd konkurrens inom näringslivet genom åtgärder mot skadliga konkurrensbegränsningar.

Åtgärder i enskilda fall*Undanröjande av skadlig verkan*

2 § Om en konkurrensbegränsning har skadlig verkan inom landet, kan marknadsdomstolen för att förhindra sådan verkan besluta om åtgärder enligt denna lag. En sådan åtgärd får riktas mot en näringsidkare som föranleder den skadliga verkan.

Med skadlig verkan förstås att konkurrensbegränsningen på ett sätt som är otillbörligt från allmän synpunkt.

1. påverkar prisbildningen,
2. hämmar effektiviteten inom näringslivet eller
3. försvårar eller hindrar annans näringsutövning.

3 § Marknadsdomstolen kan meddela näringsidkaren

1. förbud att tillämpa ett visst avtal, avtalsvillkor eller annat konkurrensbegränsande förfarande eller att tillämpa väsentligen samma förfarande som det sålunda förbjudna,

2. åläggande att tillhandahålla en annan näringsidkare en viss vara, tjänst eller annan nytthet på villkor som motsvarar vad han erbjuder andra näringsidkare (säljåläggande) eller

3. åläggande att eljest ändra ett av honom tillämpat konkurrensbegränsande förfarande, att i samband med ett sådant förfarande uppfylla ett visst villkor eller att lämna viss information eller vidta annan åtgärd som motverkar förfarandet (rättelseåläggande).

Om den skadliga verkan innebär att ett pris med hänsyn till kostnaderna och övriga omständigheter är uppenbart för högt och saken är av större vikt, kan marknadsdomstolen ålägga näringsidkaren att under en viss tid, högst ett år, inte överskrida ett visst högsta pris (prisåläggande).

4 § Innan förbud eller åläggande enligt 3 § meddelas, skall marknadsdomstolen söka förhindra den skadliga verkan genom förhandling, om inte omständigheterna talar däremot.

Vite m. m.

5 § Ett förbud eller ett åläggande enligt 3 § får förenas med vite.

6 § Om förutsättningar för åtgärd enligt 3 § första stycket föreligger i ett visst fall, som ej är av större vikt, får näringsfrihetsombudsmannen vid vite

förelägga näringsidkaren, för godkännande omedelbart eller inom viss tidsfrist.

1. förbud att tillämpa ett visst avtal, avtalsvillkor eller annat konkurrensbegränsande förfarande eller att tillämpa väsentligen samma förfarande som det sålunda förbjudna (förbudsföreläggande).

2. åläggande att tillhandahålla en annan näringsidkare en viss vara, tjänst eller annan nytthet på villkor som motsvarar vad han erbjuder andra näringsidkare (säljföreläggande) eller

3. åläggande att eljest ändra ett av honom tillämpat konkurrensbegränsande förfarande, att i samband med ett sådant förfarande uppfylla ett visst villkor eller att lämna viss information eller vidta annan åtgärd som motverkar förfarandet (rättelseföreläggande).

Godkänt föreläggande gäller som förbud eller åläggande som har meddelats av marknadsdomstolen enligt 3 § första stycket. Ett godkännande som sker sedan den i förelägget utsatta tidsfristen har gått till ända är dock utan verkan.

Internationell överenskommelse

7 § Om det påkallas av hänsyn till en internationell överenskommelse, kan regeringen, efter framställning av näringsfrihetsombudsmannen, besluta att prövning av fråga om åtgärd enligt 3 § i visst fall får ske beträffande en konkurrensbegränsning med verkan utom landet. En sådan konkurrensbegränsning skall anses ha skadlig verkan, om den strider mot överenskommelsen.

Straffbelagda konkurrensbegränsningar m. m.

Bruttoprisförbud

8 § En näringsidkare får inte

1. betinga sig av en näringsidkare i ett senare led att denne vid försäljning eller uthyrning av en vara inom landet icke skall gå under ett visst pris eller

2. till ledning för prissättningen i ett senare led inom landet ange ett visst pris vid försäljning eller uthyrning av en vara utan att det framgår att priset får sättas lägre.

Anbudskartellförbud

9 § En näringsidkare får inte ingå eller tillämpa en överenskommelse med en annan näringsidkare eller i samförstånd med en sådan tillämpa ett gemensamt förfarande eller, i syfte att så skall ske, öva påtryckning på en annan näringsidkare, om överenskommelsen eller det gemensamma förfarandet innebär att vid anbudstävling för tillhandahållande av en vara, tjänst eller annan nytthet inom landet

1. någon skall avstå från att avge anbud,

2. en anbudsgivare skall avge högre anbud än en annan eller

3. samarbete annars skall förekomma i fråga om anbudssumma, förskott eller kreditvillkor.

Första stycket gäller ej i fråga om en överenskommelse eller ett gemensamt förfarande som

1. har sin grund i att flera näringsidkare tillhandahåller en vara, tjänst eller annan nytthet genom en särskild juridisk person med för dem gemensamma funktioner (säljorganisation) eller

2. innebär att näringsidkare går samman för samfällad prestation med

gemensamt anbud eller i den formen att någon av dem medverkar som underleverantör till anbudsgivare.

En näringsidkare som har ingått eller tillämpat en sådan överenskomst eller tillämpat ett sådant gemensamt förfarande som avses i första stycket men som är tillåtet enligt andra stycket skall, om han lämnar anbud i en anbudstävling som berörs därav, senast när anbudet avges skriftligen lämna uppgift om detta till den som anbudet skall riktas till.

Undantag från förbuden

10 § Förbuden i 8 och 9 §§ gäller ej i fråga om ett förfarande som ett koncernföretag tillämpar i förhållande till ett annat företag inom koncernen. Ytterligare föreskrifter om undantag från förbudet i 8 § finns i 10 § CECA-lagen (1972: 762).

Dispens från förbuden

11 § Marknadsdomstolen kan, för viss tid eller tills vidare, meddela en näringsidkare tillstånd till ett förfarande som är förbjudet enligt 8 eller 9 §.

Ett sådant tillstånd får lämnas endast om förfarandet kan antas främja kostnadsbesparingar, som till väsentlig del kommer konsumenterna till godo, eller i övrigt bidra till en från allmän synpunkt ändamålsenlig ordning eller om eljest särskilda skäl föreligger.

Handläggningen m. m.

Ansökan

12 § Marknadsdomstolen handlägger ärenden enligt denna lag efter ansökan.

Ansökan som avser prövning enligt 2 § görs av näringsfrihetsombudsmannen. Beslutar ombudsmannen för visst fall att inte göra ansökan, får ansökan göras av en sammanslutning av konsumenter, löntagare eller näringsidkare eller av en näringsidkare som berörs av konkurrensbegränsningen i fråga.

Interimistiska beslut

13 § Om särskilda skäl föranleder det, kan marknadsdomstolen för tiden till dess slutligt beslut föreligger besluta i fråga om förbud eller åläggande enligt 3 § eller om tillstånd enligt 11 §.

Omprövning m. m.

14 § Ett beslut av marknadsdomstolen beträffande förbud eller åläggande enligt 3 §, avslutande av förhandling enligt 4 § eller tillstånd enligt 11 § utgör inte hinder mot att samma fråga prövas på nytt, om ändrade förhållanden eller annat särskilt skäl föreligger. Detsamma gäller ett beslut av näringsfrihetsombudsmannen i fråga om föreläggande enligt 6 §.

15 § Ansökan om marknadsdomstolens omprövning enligt 14 § görs av näringsfrihetsombudsmannen eller den mot vilken ett beslut om förbud eller åläggande riktar sig.

Uppgiftsskyldighet

16 § Näringsfrihetsombudsmannen får ålägga näringsidkare att tillhandahålla uppgift, handling eller annat som behövs i ärende enligt denna lag. Även i ärende om tillsyn över att ett förbud eller ett åläggande enligt lagen

åtljds får ombudsmannen besluta om motsvarande skyldighet för den som avses med förbudet eller åläggandet.

Samma skyldighet kan näringsfrihetsombudsmannen ålägga också annan än den som anges i första stycket, om det behövs för kontroll eller fullständigande av vad som skall fullgöras enligt första stycket och det är nödvändigt på grund av särskilda förhållanden.

Särskilda bestämmelser

17 § En sammanslutning av näringsidkare likställs i denna lag med näringsidkare. Ett beslut av en sådan sammanslutning likställs med en överenskommelse eller ett gemensamt förfarande som avses i 9 §.

18 § Åläggande som avses i 16 § kan förenas med vite, om det finns skäl till detta.

19 § Uppgiftsskyldighet enligt denna lag innebär inte förpliktelse att röja yrkeshemlighet av teknisk natur.

20 § Den som är uppgiftsskyldig enligt denna lag får inte betungas onödigt.

21 § Näringsfrihetsombudsmannen och marknadsdomstolen får av myndighet, som avses i lagen (1956:245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden, begära biträde för utredning i frågor som kan vara av betydelse för prövning enligt denna lag.

Straff, besvär och övriga bestämmelser

Straff m. m.

22 § Till böter eller fängelse högst ett år döms den som

1. uppsåtligen bryter mot 8 § 1 eller 9 § första stycket,
2. uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 8 § 2 eller 9 § tredje stycket eller
3. i övrigt uppsåtligen eller av oaktsamhet lämnar oriktig uppgift vid fullgörandet av uppgiftsskyldighet enligt denna lag.

23 § Är gärning som avses i 22 § att anse som ringa, skall inte dömas till ansvar.

24 § Är brott som avses i 22 § 1 att anse som grovt, döms till fängelse i högst två år.

Vid bedömande av om brottet är grovt skall särskilt beaktas om det har utgjort ett led i en organiserad, omfattande samverkan eller i en upprepad brottslighet eller har medfört betydande skada.

25 § För gärning som omfattas av ett sådant förbud eller åläggande som har meddelats vid vite med stöd av denna lag döms inte till ansvar enligt 22 eller 24 §.

26 § Talan om utdömmande av vite som förelagts med stöd av denna lag förs vid tingsrätt av allmän åklagare. Sådan talan får väckas endast efter anmälan eller medgivande av näringsfrihetsombudsmannen eller, i fråga om vite som marknadsdomstolen har ålagt på talan av annan, av denne.

27 § Allmät åtal för brott mot denna lag får väckas endast efter anmälan eller medgivande av näringsfrihetsombudsmannen.

Besvär

28 § Mot näringsfrihetsombudsmannens beslut enligt 6, 7, 12, 15, 21, 26 eller 27 § får talan inte föras.

Beslut enligt 16 § får, om beslutet är förenat med vite, överklagas hos kammarrätten genom besvär. Beslutet skall dock gälla omedelbart, om inte annat bestäms.

Övriga bestämmelser

29 § Vad som sägs i denna lag tillämpas inte på överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetstagare angående arbetslön eller andra arbetsvillkor.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.

Genom lagen upphävs lagen (1953:603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet.

Åtgärd som har vidtagits med tillämpning av sistnämnda lag gäller som om motsvarande bestämmelse i den nya lagen hade tillämpats.

Ansökan om tillstånd enligt 11 § kan prövas före lagens ikraftträdande.